

Са Емиром Кустурицом на Међавнику разговарали смо 28.10.2008. пред пут у Норвешку, поводом недеље његовог филма у Ослу и концерта са групом «Забрањено пушење». Разговор је вођен за најгледнији норвешки дневник Aftenposten и месечник Филм и кино

Имате ли већ неке асоцијације на Норвешку?

Постоје три асоцијације које ме везују за Норвешку. Једна је што је отац моје жене био у логору у Норвешкој. Причао је увек предивне ствари о Норвежанима - то су људи који су остваривали неостварени српски сан о стандарду, о миру, и о суздржаности коју Срби немају. Па је, у ствари, свака његова прича о Норвешкој била историјска глорификација Норвешке. С друге стране, моје познавање Норвешке и Норвежана иде од књиге Круг се затвара Кнута Хамсуна до можда и последње његове књиге. Оно што је најзначајније било је то што сам асоцијативно стицао сазнања, преко литаратуре и прича бившег логораша. Норвешка је једна од ретких земаља у којој никад нисам био, а у коју ћу ући – и то је узбудљиво – преко литературе, преко посебне врсте литературе, као што је асоцијација и прича једног човека, бившег логораша. Јер, иако је био логораш, није носио горке успомене него управо супротно – био је веома наклоњен Норвежанима.

У Скандинавији, као и у Немачкој, постоји значајно интересовање за вашу музику. Можете ли да претпоставите зашто је то тако?

Претпостављам зато шта та музика има сразмерно јак енергетски удар као и рокенрол седамдесетих. Претпостављам такође да у тим успаваним, мало испражњеним мотивима које рокенрол данас живи, лежи део одговора и да је ово реинкарнација те исте приче о енергији. Мислим да ће Норвежани – као што су и Исланђани и Швеђани, где смо већ свирали на северу – мање-више да комуницирају с тим и да ће, претпостављам, препознати тај енергетски набој.

Дипломирали сте FAMU у Прагу. У којој мери су ове студије и чешки филм шездесетих утицали на Ваш рад?

Праг је место где сам све своје страсти и све своје снажне идеје о животу дисциплиновао и стварао иронијску дистанцу која, истини за вољу, никад није надвладала ту острашћеност. Никад није постала она празна иронија, него нека врста интелектуалне дистанце која је била неопходна да се хуманизује свет. А Чеси су то радили пре. Студиј у Прагу био је снага стварања уметничке и животне архитектуре, која је моју острашћену балканску крв превела у језик комуникације.

Да ли је тако и у музици?

Управо је то идеја која и ту музику чини живљом а филмове чини енергичнијим. Та музика није само српски образац, него образац који обједињује све амалгаме који су овде вековима стварани. Може се рећи да су и музика и филмови израђени и на снажан али и врло ироничан начин транспоновани у неки нови медиј. Тиме је заправо та комуникација олакшана.

У својим раним филмовима испитујете интиму, померате границе приватности. Тв филм «Невјесте долазе» својевремено је био забрањен због бављења сексуалним табуима. Како данас гледате на однос приватног и јавног?

Увек сам мислио да је посебна врста религиозности бавити се уметношћу. Ја сам се на тај начин бавио филмом. Све што су моја најдубља, најинтимнија осећања – скривао сам, нисам јавно испољавао. Филмови су били отворени канал кроз који су пролазиле све идеје и интензивни доживљаји света, па су и први пориви и драматична отварања духовних процеса били заправо осветљени у тим филмовима – од првог па до последњег. Доживљавао сам филм као велико огледало на којем су се рефлектовале и пројектовале мале филозофске идеје које сам баштинио: то је пут од отварања првих духовних процеса до виђења света које је на крају било плод зрелости и занатског умећа стеченог с временом, и посебно у Чешкој. С друге стране, сексуалност никада није била табу. Од стварања суперега, морал је постао кодекс и ствар регулисања практичних људских интереса, а не само узвишених, који се везују за суперега. Суштина је да је суперега, у смислу моралистичког дискурса, одбранио човека од убрзаног пропадања, али је управо данас криза морала најизраженија. Пошто су Бога убили, поразили га у већини земаља, довели су до тога да се морал схвата као

идеализам, идеја, као утопија, као нешто што се углавном заобилази и успут спомиње. Морал се спомиње обично онда када Американци треба некога да нападну – успут га спомену, а притом га крше на свакој инстанци.

Велики значај у својим филмовима придајете животињама, анималном. Има ли места уобичајено јакој дистинкцији између људског и животињског?

Покушавам у филмовима да отворим широки спектар – као што певачи певају између две октаве, ја покушавам да правим филмове између три октаве. Другим речима, додири између мене и живота формализовани су у огромном распону. Човек се у том распону између моралности, кризе моралности и анималности реинкарнира, јер тај некадашњи човек није био табу, будући да је сексуална директност унутар породице била пракса. Тек је формализовани човек, онај кога ми називамо болесним, успео да дефинише оно што сме или не сме да се ради. А болест је врло условна ствар у томе. Ако је захваљујући моралу човечанство успевало да се вине у небеске висине, оно је с друге стране само себе оштетило утолико што је уништило планету. Човек није умео да се носи са природом, која је највећи дар. А човек је некада био њен део. Он то више није, него је машина за злоупотребу, а морал је постао реторичко оруђе за уништавање људи.

У филму «Црна мачка бели мачор» славите младост, игру, енергију чистих осећања, љубави, светлости. Да ли је из таквог осећања света – односно из идеје једнаког права свих на радост – настао и «Дом за вешање»?

Између два концепта, аполонијског и дионизијског, ближи сам дионизијском, зато што је он много већи мобилизатор људскости. Подсвест чини највећи део људског мозга и утолико је она основа и извор огромне енергије коју човек носи. Разум је један мали део, онај који није успео да уразуми ни себе ни околину. Само је мали део нечега много дубљег и потентнијег. Утолико игра, занос и осећајност много прецизније дефинишу човека од концепта дистанцираности. А «Дом за вешање» проистиче из правдољубивости, која је вероватно код мене наслеђена и врло изражена. Он није плод тешког формалног поступка, него примарна реакција на правду и неправду.

«Дом за вешање» Вас према мишљењу француске критике сврстава у ред најзначајнијих режисера те деценије, заједно са Фелинијем, Тарковским, Бергманом, Вендерсом, Леонеом, Фазбиндером... Обавезују ли бројне награде? Имају ли уопште везе са оним како данас радите?

Требало је, вероватно, да буду боље распоређене. Дуго сам их ипак добијао, па су управо награде обезбеђивале континуитет. И у том смислу оне су биле добродошле, посебно зато што су стизале у малу земљу која је пролазила кроз велика врата. Моји филмови су чак успели да се наметну и биоскопима на Западу, што није био чест случај са филмовима из овог дела Европе. И баш зато што су те награде биле препорука, обезбеђивале су комуникацију, а побољшани ниво комуникације на крају ју је и загарантовао.

Могли сте да живите у Паризу, Лос Анђелесу или Прагу на пример, изабрали сте Србију. И то не Београд, него српску провинцију. Маргину маргине, неки би рекли. Какав је Ваш однос према уобичајеном мапирању центра и периферије, главних токова и странпутица?

Читав живот сам бежао од центра, а Америка ми се била свидела зато што је децентрализована. Али мој живот у Америци је немогућ, упркос томе што тамо имам мноштво пријатеља. Кључ живота тамо је у успешности, а ја, пошто сам био успешан, управо због тога нисам могао тамо да живим. Дошао сам овде, где нисам ни у Београду ни у Крагујевцу, него сам на једном брду где желим да делујем у природи и где хоћу до краја да изведем овај пројекат. За мене је он најзначајнији, зато што крунише живот у коме сам из фикције прешао у привидну реалност, а то је природа. Заправо је природа велика фикција. Пејзажи које видимо напољу су често духовни пејзажи. Они удвостручују мотив борбе, а она је борба за децу и борба за природу. Никада нисам бирао да живим према принципу угодности, него према томе колико ми је то место мотив. Америка ми је била мотив зато што сам тамо направио филм, после тога сам се вратио у Европу, па ми је и Француска из истих разлога била мотив, а онда сам дошао овде зато што сам хтео да заштитим природу и учиним нешто лепо. Ја сам попут оних из мостоградње – идем тамо где мислим да постоје мотиви које могу да градим.

Будући да сте рођењем и одрастањем Сарајлија, Ваш избор Србије за своју земљу након ратова на Балкану многе је збунио. Шта је оно што се не зна или можда патимо од 'вишка знања'?

Многи су тако видели ствари, по идеолошком рецепту, па није чудно што се онда изненађују, збуњују. Али ја сам у тренутку деобе, наметнуте деобе која је тражила изјашњавање, сишао у предворје те деобе и схватио да сам Србин. Не неко ко то намеће као идеју супериорности над другима. Дапаче, обрнуто.

Ипак Вас сматрају српским националистом. Чиме сте заслужили ову етикету и шта мислите о класификацијама овог типа?

Нисам националиста, ту нема дилеме, али свет који инсистира на свом идентитету често добија ту апсолутно бесмислену етикету. То је исто као када бисте Фидела Кастра назвали националистом. Ја сам антиимперијалиста, и то је мој интернационалистички предзнак, а никако националиста. Не може бити националиста неко ко својим филмовима већ 25 година комуницира широм света. То је измишљена прича, по принципу 'ко год не једе хамбургер, беспоговорно је националиста'. То је глупост, то је потпуна глупост.

Замерају Вам идеализацију Марадониног лика у актуелном филму – наводно сте прећутали његове односе са напуљском мафијом, неуспешни период у Барселони или непризнату децу. Одговарате ли на овакве критике?

Срећан сам што сам био део рецепта његовог оздрављења. У његов живот сам закорачио у тренутку његовог спасења, па таква критика нема смисла.

Отворено критикујете независност Косова. Чињеница је да су Косово осим САД признале и државе за које се сматра да су традиционално наклоњене Србији, попут Француске, Норвешке или Чешке. Учинила је то и Црна Гора. Како у том контексту видите смисао својих залагања?

Да би се критиковала независност Косова не мора се уопште бити Србин. Независност Косова је геостратешки потез, а никако чин који проистиче из нечега што помаже народима на Балкану. То је део процеса фрагментације који је после распада бивше Југославије дефинитивно увео Балкан у век нестабилности. Проглашење независности Косова можемо да посматрамо као нелегалан акт који су спровеле САД. То је само део те дуге фрагментације која читав овај регион гура у трајну нестабилност. Све под именом обрнуто. То је важно да се зна.

Можете ли да прокоментаришете однос две главне политичке теме када је реч о Србији – прикључење ЕУ и признање независности Косова.

Прикључење ЕУ је идеолошки пројекат а не озбиљно питање. Оно је такође измишљено питање, зато што Србија јесте у Европи. То мени личи на проблем који се производи – да би био проблем, па да би наводно могао да се реши.

Критиковани сте због политичких ставова и у филмовима. У чему је суштина неразумевања и како се носите са тим што Вас многи људи или не разумеју или сврставају, етикетирају?

Контроверзан сам као и моји филмови, никад довољно лево, никад довољно десно. То је потпуно природно. Меша Селимовић је то дивно рекао: треба очекивати и стварати амбијент у коме људи нису до краја лоши, а не треба тражити да буду превише добри

Разговарали: Гордана Ђерић и Balder C. Hasvoll